

§ 15.

Privremeno imenovani posebni vjeroučitelji imaju pravo na vse prihode koje uživaju privremeni učitelji iste škole sa ispitom osposobljenja; a stalno namješteni posebni vjeroučitelji imaju pravo na beriva stalnih učitelja III. reda na istoj školi i na promaknuće u smislu § 6 u drugi red iza desetgodišnjeg neprekidnog pohvalnog stalnog službovanja.

§ 16.

Privremeni namjesni učitelji, to jest oni, koji nisu namješteni na kojoj školi a zamjenjuju drugog učitelja privremeno zaprečenog u obučavanju, bez obzira da li su ili nisu osposobljeni za učiteljsku službu, primaju, ako su muški, posticipatnu mjesečnu plaću od 120 K, a ako su ženske od 100 K i to bez ikakva prava na stan u naravi odnosno na stanarinu. No i za privremene namjesne učitelje vrijede ustanove § 13. Prigodom doznačenja plaće, naznanit će se rok trajanja iste.

Za supljanja preko tri mjeseca potrebna je prethodna privola pokrajinskog odbora.

§ 17.

Čim ovaj zakon stupi u pravnu snagu, odmjerit će se i doznačiti na temelju ustanova istoga svim učiteljskim silama u službi na pučkim školama pogranične grofovije Istre — počam od 1. siječnja 1908. — plaća, možebitni petgodišnji doplaci, poslovni i osobni doplaci, te stanarina svakom prema redu plaće postignutom jur prije izdanim dekretima i prema ukupnog broju godina službovanja ubrojivih u smislu ovoga zakona, dočim će se obustaviti sa 31. prosinca njihova dosadašnja beriva.

Ako se upostavi, da ima biti koje učiteljsko mjesto klasičirano u smislu § 3. ovoga zakona višim redom od onoga, koji je do tada uživala odnosna stalna učiteljska sila na tom mjestu, doznačit će se od vremena naznačenog u prvoj postojećoj ovog § toj učiteljskoj sili beriva spojena sa dotičnim višim redom.

Promaknuća po starosti u smislu § 6. ovoga zakona provesti će se ograničenjem, da će učiteljske sile koje budu 31./12. 1907. III. reda biti promaknute u II. red tek nakon deset godina od postignuća III. reda, tako isto i učiteljske sile, koje budu 31. prosinca 1907. II. reda, neće se promaknuti u I. red prije no izmine desetgodište iza kako im bješe podijeljeno mjesto II. reda.

Stalnim učiteljskim silama, koje na temelju dosadašnjih zakona primaju veće prihode nego li bi im pripadali na temelju ovoga zakona, ne će se sniziti dosadašnja beriva.

Privremenim učiteljskim silama, koje primaju veće prihode nego li im pripadaju u smislu ovoga zakona, doznačit će se od 1. siječnja 1908. beriva izključivo po ustanovama nazočnog zakona.

§ 18.

Ovaj zakon stupa u snagu danom proglašenja.

Početkom njegove valjanosti stupit će van krijeposti sve protivne ustanove pokrajinskih zakona od 31. ožujka 1870. br. 20 L. Z. N. za Prim., od 3. studenoga 1874. br. 30 L. Z. N. za Prim., od 14. prosinca 1888. br. 32 i od 9. listopada 1901. br. 35 L. Z. N. za Pr.

§ 19.

Moj ministar za bogoštovje i nastavu ima provesti ovaj zakon.

„Akademija“

Ljudsko izobraževalno društvo v Ljubljani.

Njen namen, dosedanje poslovanje in načrt za prihodnjost.

I.

Namen društva.

Društvo „Akademija“ se je ustanovilo, da organizovano in sistematično širi duševno obzorje slovenskega ljudstva. Dvigati nivo izobrazbe zlasti širših slojev, to je bil namen ustanoviteljev. Kulturno delo je predpogoj vsakega drugega; gospodarski in politični napredek temelji na kulturni podlagi. Zato so ustanovitelji „Akademije“ izločili politično strankarstvo; združili so se razni politični elementi v skupni namen: razširati z vsemi, v novi dobi nastopajočimi sredstvi omiko med svojimi rojaki. Samo en pogoj so stavili svojemu delu: izobrazba, ki naj jo širijo, bodi odsev moderne vede! Rezultate novodobne znanosti in izkušenosti treba podajati svobodno. Na podlagi te omike, te umstvene in nravne šole naj si potem posamezniki urejajo svoje življenje.

To je bil in je cilj „Akademije“: uveljavljati med Slovenci naprednejše misli, ki dokazujejo svojo narodnost s tem, da so z umskega in nravnega stališča boljše od doslej odločujočih.

Tri leta obstoja doslej „Akademija“. Kako je izvrševala svoj namen in kako se je razvijala, o tem nas poučujejo naslednji podatki.

II.

Poslovanje društva.

Ustanovni občni zbor je bil dne 26. oktobra 1904.

1. Prvi redni občni zbor „Akademije“ se je potem vršil dne 18. oktobra 1905., ki je podal sliko o prvem poslovnem letu 1904/1905. Odbor je bil v tem letu sestavljen sledeče: predsednik dr. Ravnihar, podpredsednik dr. Robida, tajnik Dermota, podtajnik dr. Novak, blagajnik dr. Stojce, knjižničar dr. Lončar; odborniki: profesor Franke, učitelj Gärtner, dr. Kušar Valentin, dr. Kraigher, dr. Müller; namestniki: prof. Majcen (Novo mesto), dr. Merhar (Trst), dr. Tuma (Gorica); revizorji: prof. Kenda (Ljubljana), učitelj Šega (Logatec), dr. Tičar (Kranjska gora).

V prvem poslovnem letu je bilo 65 predavanj; tako veliko število zato, ker je imel dr. Robida v Ljubljani velik tečaj predavanj o higijeni. Predavanja so bila posamezna in v tečajih. Predavalo se je v industrijskih, poljedelskih in trgovskih krajih na Kranjskem, Štajerskem in Primorskem; poslušalci so bili v prvi vrsti industrijalni delavci, dijaki in kmetje; predavanja so bila glavno medicinske, socialne, gospodarske in literarne vsebine. Poleg tega so se vršili trije jour-fixi. Odbor je imel devet sej.

Prvo poslovno leto društva je imelo predavateljski značaj. Na prvem občnem zboru pa se je tudi govorilo o ustanovitvi javne knjižnice in čitalnice v Ljubljani in o jezikovnih kurzijah.

2. Drugi redni občni zbor se je vršil dne 27. oktobra 1906. za poslovno leto 1905/1906. Odbor je bil za to leto sestavljen sledeče; predsednik dr. Ravnihar, podpredsednik dr. Robida, tajnik dr. Lončar, podtajnik inženir Turk, blagajnik dr. Demšar, knjižničar profesor Kenda; odborniki; dr. Dermota, prof. Franke, dr. Kušar Valentin, dr. Lavrenčič, dr. Novak; namestniki: Jernejšič (Trst), prof. Reisner (Novo mesto), dr. Tuma (Gorica); revizorji: dr. Beuk

(Idrija), učitelj Gärtner (Ljubljana), dr. Tičar (Kranjska gora).

V drugem poslovnem letu je bilo 22 predavanj, in sicer: v Idriji 8, v Ljubljani 7, v Novem mestu 3, v Cerknici, Laškem trgu, Račoveljici in Sodražici po eno. Predavanja so bila glavno naravoslovne, pravniške, zemljepisne in socialne vsebine. Poslušalci so bili izvečine delavci in kmetje, dijaki, meščani in inteligencija. Jour-fix je bil eden. Odbor je imel sedem sej.

Tudi v drugem poslovnem letu se je omejevala „Akademija“ v prvi vrsti na predavanja. Storilo pa je društvo obenem korake da razširi svoj delokrog in izpopolni dosedanje delo. Stopilo je v zvezo z dijaškim društvom „Prosveto“ in s „Sokolom“, da se uresniči misel o javni knjižnici in čitalnici v Ljubljani. Obenem se je začela akcija, da postane „Akademija“ centrala vsega naprednega t. zv. poljudno-izobraževalnega dela na Slovenskem, kar pa je ostalo še v povojih.

3. Tretji redni občni zbor se je vršil dne 2. novembra 1907. za poslovno leto 1906/1907. Odbor je bil v tem letu sestavljen sledeče: predsednik dr. Ravnihar, podpredsednik prof. Franke, tajnik dr. Lončar, podtajnik inženir Turk, blagajnik dr. Demšar, knjižničar profesor Kenda; odborniki: dr. Dermota, prof. Grošelj, dr. Novak, dr. Stojce, dr. Žerjav; namestniki: Jernejčič (Trst), profesor Reisner (Novo mesto), dr. Tuma (Gorica); revizorji: učitelj Gärtner (Ljubljana), prof. Pire (Idrija), dr. Tičar (Kranjska gora).

V tretjem poslovnem letu je bilo 32 predavanj, in sicer: v Ljubljani 17, v Trstu 4, v Nabrežini 3, v Kranju in Idriji po 2, v Celju, Ribnici, Škofji Loki in v Zagorju ob Savi po eno. Predavanja so bila literarne, naravoslovne, socialne in zemljepisno-zgodovinske vsebine. Poslušalci so bili dijaki, industrialni delavci, meščani inteligencija in pri ljubljanskih predavanjih zlasti ženstvo.

Pomemben korak za slovensko kulturno življenje je napravila „Akademija“ v tem letu s tem, da je priredila v Ljubljani predavanja vseučiliških profesorjev iz Zagreba. Na inicijativo prof. dr. Ilešiča in po posredovanju vseučiliškega prof. Vjekoslava Klaića v Zagrebu so predavali sledeči hrvaški vseučiliški profesorji:

Dr. Albert Bazala: „O etiki in politiki“; dr. Lazar Čar: „O vzroku smrti“; dr. K. Gorjanović-Kramberger: „Diluvialni človek — Homo primigenius — in njegovo razmerje nasproti modernemu človeku“; dr. Anton Heinz: „Oblika in življenje bakterij“ (dvakrat); dr. Gustav Janeček: „O metalurgiji potom elektrolize in o alumino-metalurgiji“; dr. Iso Kršnjavi: „O prosvetnem delovanju Frančiškankov na Hrvaškem“; dr. Fran Marković: „O Simonu Gregorčiču“; dr. Ferdo Šišić: „O postanku današnjega zemljepisnega pojma Dalmacije in o vprašanju zjedinenja Dalmacije s Hrvaškim“.

Mestna občina ljubljanska in dar ljubljanskega župana Ivana Hribarja v znesku 2000 K sta omogočila dalje ustanovitev javne knjižnice in čitalnice v Ljubljani, ki nosi naslov Simona Gregorčiča in ki jo upravlja poseben odbor, v katerem so za leto 1907. sledeči člani: od „Akademije“ dr. Lončar in dr. Novak,

od „Prosvete“ jurist Fettich in dr. Žerjav, od „Sokola“ dr. Murnik in dr. Ravnihar, mestno občino pa zastopa občinski svetnik dr. Triller.

Namesto jezikovnih kurzov, o katerih se je govorilo na prvem občnem zboru se je pečala „Akademija“ v tretjem svojem poslovnem letu z vprašanjem o kurzih za analfabete in se je dogovorilo z učiteljem Šijančcem, da napravi abecednik za analfabete. Do praktičnega izvrševanja te misli še ni prišlo doslej.

Da se omogoči društvom in korporacijam pristop k „Akademiji“ za redne in izredne člane, so se v tem zmislu izpremenila pravila. To je daljši korak, ki ga je napravilo društvo, da izvede svojo misel o centraliziranju vseh slovenskih naprednih izobraževalnih društev.

Istemu namenu naj služijo vzorna pravila, ki jih je založila „Akademija“, da olajšuje snovanje novih izobraževalnih društev in reformiranje starih v zmislu javnih knjižnic in čitalnic.

„Akademija“ je torej v tretjem poslovnem letu poleg predavateljstva začela posegati tudi na polje knjižničarstva in drugega ljudsko-izobraževalnega dela.

Odborovih sej je bilo v tem letu osem.

III.

Načrt za prihodnost.

Dosedanji razvoj „Akademije“ nam kaže smer za prihodnost. Kar je bilo uspešnega, bodi bodrilo za še uspešnejše; kar je bilo slabega in nezadostnega, bodi svarilo, poučna šola, ki naj prinaša korist in napredek.

Kar se tiče predavateljstva, naj se prirejajo v Ljubljani zlasti vseučiliška predavanja hrvaških profesorjev, če mogoče, ciklično. Po drugih mestih, trgih in večjih krajih slovenskega ozemlja naj predavajo domače moči.

Da pa dosega javna predavanja svoj namen, je treba, da usposabljamoz za nje poslušalstvo s prirejanjem sistematičnih kurzov iz različnih strok človeškega znanja, ki naj dajejo širšim masam oni minimum splošne omike, ki je potreben za umevanje vsakega predavanja. Ta priprava v malem je predpogoj uspešnega dela v velikem, v javnosti. Kot prvi člen v tej vrsti so brezdvomno analfabetski tečaji; za njimi prihajajo drugi kot nadaljevanje in izpopolnjevanje ljudske šole.

Poleg predavateljstva in izobraževalnih kurzov nastopaj knjižničarstvo. Sedanja oblika čitalnic in bralnih društev ne zadošča in ne odgovarja novim zahtevam. V njih veje več ali manj aristokratski duh, ki zapira pot izobrazbe širšim slojem. Reformiranje izobraževalnih društev v zmislu javnosti, knjižnic in čitalnic v zmislu splošne dostopnosti je ena izmed glavnih nalog poljudno-izobraževalnega dela.

Pri vsem tem je pa treba koncentracije. Centraliziranje izobraževalnih društev v skupni zvezi je utemeljeno z duševnega in gmotnega stališča. Ljudska izobrazba v zmislu predavanj, poučnih tečajev, javnih knjižnic in čitalnic itd. je mogoče sistematično le, ako so dane duševne sile in gmotni pripomočki. Oboje je potrebno in se dosega z združenimi močmi. To je kategorični imperativ za vsako organizirano delo.

V tej smeri naj se vrši nadaljnje poslovanje „Akademije“.

Dr. Dragotin Lončar,
t. č. tajnik.